

İŞLETMELERİN İHRACAT KAPASİTELERİNİ ARTIRMAYA YÖNELİK YENİLİKÇİ STRATEJİLER: KONYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNE YÖNELİK PROJE ÖNERİSİ

Doç. Dr. Ali Şükrü Çetinkaya¹, Arş. Gör. Aslıhan Yıldız²

ÖZET

Günümüz küreselleşme çağında ihracat pazarlarına ulaşmak işletmeler için büyük önem taşımaktadır. Birçok işletme, özellikle Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler) için ihracat genellikle yüksek riskler içeren karmaşık bir iş olarak algılanmaktadır. Son yıllarda bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve internet kullanımının yaygınlaşması nedeni ile işletmelerin yararlanabilecekleri doğrudan ihracat yöntemleri de artarak çeşitlenmiştir. Bilgi teknolojileri ve internete dayalı yapılan ticaret faaliyetleri nispeten düşük yatırım gerektirmesi, etkileşimli ve göreceli düşük maliyetli iletişim kolaylığı sağlaması, bilgilere kolaylıkla ve hızlı erişim olanağı vermesi gibi yararları nedeniyle özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için bir çözüm yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Kuramsal nitelikte olan bu araştırmada, ulusal veya uluslararası hibe programlarından destek alınarak, Konya Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren ve uluslararası ticaret yapan KOBİ niteliğindeki işletmelerin ihracata ilişkin işlemlerinin kolaylaştırılması amacıyla internet ve bilgi teknolojileri vasıtasıyla bütünlüklü (entegre) bir çözüm önerisi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

İhracat, hibe programları, Konya Organize Sanayi Bölgesi, ihracat web portalı, tek pencere

1 Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, alisukru@outlook.com

2 Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Yönetimi ABD, aslihanyaldiz@gmail.com

Innovative Strategies for Increasing Export Capacity of Businesses: A Project Proposal for Konya Organized Industrial Zone

ABSTRACT

In the age of globalization, for businesses, accessing to export markets is of great importance. Many businesses, especially Small and Medium Enterprises (SMEs), export is generally perceived as a high-risk and complicated job. The spread of Internet use in recent years and vivid Internet economy resulted in increasingly diversified direct export methods that could benefit the companies. Trade activities carried out based on information technologies and Internet creates innovative solutions especially for SMEs, since it requires a relatively low investment, provides interactive and relatively low cost communication, enables easily and quickly access to information. In this theoretical study an integrated and information technology and Internet based solution was proposed to facilitate export transactions of SMEs operating in Konya Organized Industrial Zone with the support of national or international grant programs.

Key words:

Export, Grant Programs, Konya Organized Industrial Zone, Export Web Portal, Single Window

Giriş

Ekonomi Bakanlığı (2013) verilerine göre Türkiye genelindeki 3,4 milyonu aşan KOBİ'ler ülke genelindeki işletmelerin yüzde 99'unu, toplamda 56 bini aşkın ihracatçı işletmenin yüzde 98'ini ve ülke ihracatının yüzde 60'ını oluşturmaktadır. Küçük olmaları, düşük sermaye yapıları, üretimle, pazarlamayla ve yönetimle ilgili sorunları nedeniyle KOBİ'lerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri ve gelişim gösterebilmeleri dışarıdan destek almalarını gerekli kılmaktadır. KOBİ'ler karşılaştıkları bu temel sorunlara ilaveten ihracat konusunda da birçok sorun yaşamaktadırlar.

Çalışmanın amacı; Konya Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren ve uluslararası ticaret yapan KOBİ niteliğindeki işletmelerin ihracatta karşılaştıkları temel sorunlara internet ve bilgi teknolojileri vasıtasıyla bütünleşik (entegre) bir çözüm önerisi sunabilmektir. Bu amaca ulaşabilmek için ihracat sürecinde yer alan çeşitli kesimleri bir arada buluşturan, bir tür koordinasyon noktası işlevi gören, internet ortamında etkileşimli faaliyet gösterecek ortak bir platform geliştirilmesi önerilmektedir. Firmaların öngörülen ortak platformda bir araya gelerek güvenli bir ortamda; pazar araştırması yapma, firma eşleştirmesi yapma, sipariş alma, sevkiyat takibi yapma vb. ihracata yönelik eylem ve faaliyetleri kolayca ve etkili bir şekilde yerine getirebileceklerdir. Bu platformun tüm boyutları ile kurgulanması, projelendirilmesi, ulusal ve uluslararası hibe programlarından destek alınması ve nihayetinde hayata geçirilebilmesinin uzun zaman alan bir süreç olacağı öngörülmektedir. Bu çalışma ile önerilen bu proje fikrinin tüm boyutlarının detaylı incelemesi yapılarak kavramsal açıdan yapılabilirliği ortaya konulmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

İhracat ve ithalat olmak üzere iki ana faaliyet alanından oluşan dış ticaret, ülke ekonomileri açısından önemli bir yere sahiptir (Çerçel, 2013). Dış ticaret faaliyetlerinden ihracat, özellikle ülke ekonomilerinin kalkınmasında önemli bir araçtır (Atabay,2005:11). İhracat; kazanç elde etmek amacıyla tüketici gereksinimlerini, isteklerini ve tercihlerini tatmin etmek için işletme olanaklarının değerlendirilmesi, planlanması, kullanılması ve denetlenmesi eylemlerinin uluslararası alanda yürütülmesi olarak tanımlanmaktadır (Beşeli,1997,36-39). İşletmeler doğrudan ve dolaylı ihracat yöntemlerini kullanarak faaliyette buldukları ekonomilere ciddi katkıda bulunmaktadır (Süygün, 2007: 55).

İşletmelerin ihracata yönelme nedenleri aynı zamanda işletmelerin hedef ve beklentilerinden oluşmaktadır. İşletmeleri ihracata yönelten birçok etmen vardır. Her şeyden önce ihracat satış hacmini ve kârı arttırmaktadır (Balantekin, 2006:3). Şayet işletme iç pazarda iyi bir performans gösteriyorsa, yabancı pazarlara girmesi büyük ihtimalle kârlılığını arttıracaktır. İhracat sayesinde işletmeler dünya pazarlarından pay almaktadırlar. Uluslararası pazarlara açılan işletme, rakiplerinin dış pazarlarda pay almak için neler yaptığını ve pazarlama stratejilerini öğrenebilmektedir. İhracat iç pazarlara olan bağımlılığı azaltmaktadır. İşletme uluslararası pazarlara açılarak pazarlama gücünü arttırmakta ve

iç pazarlara olan bağımlılığını azaltmaktadır. İhracat pazar dalgalanmalarını dengede tutmaktadır. İşletme dünya pazarlarına açılarak, iç piyasadaki dalgalanmalardan ve değişen tüketici taleplerinin baskısından kurtulmaktadır (Kozlu,1998:20-21).

Ülke ekonomileri açısından çok önemli yere sahip olan Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmelerin (KOBİ'lerin) ihracatta istenilen seviyelere ulaşamadıkları görülmektedir (Eminoğlu, 2013). Resmi Gazetede (2012) yayımlanarak yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik'e göre Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmelerin tanımı açıkça belirtilmiştir. Bu tanıma göre KOBİ'ler; ikiyüzlü kişiden az yıllık çalışanı istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme (1-10 arası çalışan), küçük işletme (10-50 arası çalışan) ve orta büyüklükteki işletme (50-250 arası çalışan) olarak sınıflandırılan ekonomik birimler veya girişimlerdir.

Dış ticaret işlemlerinde kullanılan belgeler, dış ticaretin gerçekleştirildiği ülkelere ve bu ülkelerin dış ticaret mevzuatına, ticarete konu ürünün özelliklerine, nakliye ve teslim şekline göre değişmektedir. Dolayısıyla dış ticaret işlemlerinde bir standardizasyona gitmek önem arz etmektedir. Bu bağlamda öne sürülen Incoterms kuralları, uluslararası ticarete farklı ülkelerde kuralların farklı yorumlanmasından kaynaklanan tamamen belirsizlikleri azaltmak veya kaldırmak için tasarlanmıştır (Çerçel, 2013). Dış ticarete kullanılan bu terimler; standart bir yorum sağlamayı, ülkeden ülkeye farklı olabilecek uygulamaların önüne geçmeyi, uluslararası ticari hayatta güven unsurunu temin etmeyi ve farklı uygulamalardan doğabilecek kayıpların engellenmesini amaçlamaktadır. Aslında dış ticaretteki bu standartlaşma çabaları bilgi teknolojilerinin dış ticaret faaliyet ve işlemlerini kolaylaştırmasında etkin bir şekilde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Çünkü bilişim dünyasında veri standardının sağlanması verinin etkin ve verimli kullanma sonucunu doğurmaktadır (Laudon ve Laudon, 2014:15-16).

İşletmeler bilişim teknolojilerini hem lojistik faaliyetlerde hem de diğer fonksiyonel alanlarda kullanarak, bilgi paylaşımını kolaylaştırıp stratejik, taktik ve operasyonel kararlarda kullanabilmektedirler (Gustin v.d.,1995:13). Aynı zamanda işletmeler bilişim teknolojileri ile; maliyetlerin azalmasına ve farklılaştırma stratejisine imkan bulurken, farklı coğrafyalarda rekabet etme imkanı da bulabilmektedirler (Porter ve Milar,1985: 149-160)

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), sanayinin uygun görülen alanlarda yapılmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla, sınırları, tasdikli arazi parçalarının gerekli alt yapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve 4262 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleridir (Çerçel, 2013). OSB'ler kentsel gelişmeyi yönlendirmekte, sanayi faaliyetlerini düzenlemekte, kentsel gelişme yönünü belirlemede sanayi birimlerini dağınıklıktan ve kopukluktan kurtarmakta,

sanayinin plansız ve düzensiz gelişmesini önlemektedir. Sanayi kuruluşları arasında yatay ve dikey bilgi ve üretim akışının daha sağlıklı işlemesine katkı sunmanın yanı sıra işletme giderlerini azaltmaktadır (Çerçel, 2013).

KOBİ'lerin ihracatta karşılaştıkları sorunlar yazında "ihracat engelleri" olarak adlandırılmaktadır (Torun, 2009: 17; Eminoğlu, 2013; Arı, 2011: 46; Kaplan, 2011; Aydın, 2010). İşletmelerin dış pazarlara açılmasında karşılaştıkları sorunları içsel ve dışsal engeller olarak iki başlık altında incelemek mümkündür. Firmaya ait ve mevcut işletme kaynakları, yetenekleri, ihracat pazarlama yaklaşımı gibi işletme ile ilişkili konular içsel engeller olarak nitelendirilirken, prosedürler, yasal ve yönetsel konular ve işlemler ile ilgili konular dışsal engeller olarak nitelendirilmektedir (Doğan ve Marangoz, 2002). Leonidou (2004) içsel engelleri bilgi engeli, fonksiyonel engeller, pazarlama odaklı engeller olarak sıralarken, dışsal engelleri prosedür engeli, yasal engeller, işlem engelleri ve çevresel engeller olarak sıralamaktadır. Literatürde ki bu sınıflamalar dikkate alındığında KOBİ'lerin hem işletme ile ilgili hem de buldukları ülke ve ihracat yapacakları ülkelerle ilgili bir takım sorunlarla karşı karşıya oldukları söylenebilir.

OSB'lerde faaliyet gösteren ve ağırlıklı KOBİ niteliğinde olan işletmeler ihracatla uğraşırken uygun acentenin bulunamaması, yetersiz-deneyimsiz çalışanlar ve yöneticiler, firmanın ihracat yapmadaki isteksizliği ve firmanın yurt dışı pazarlarını tanımaması gibi ticaret engelleri ile sıklıkla karşılaştıkları görülmektedir. Ülke ticaretlerinin motoru konumunda olan KOBİ'leri bir araya getirerek sinerji oluşturmak ve ihracat engellerini aşmalarında onlara yardımcı olmak, ülkelerin ticaret kapasitelerini artırmalarına önemli katkılar sağlayacaktır.

İnternet ekonomik bir olgu gibi algılsa da sosyal ve kültürel alanlarda da etkiler oluşturmaktadır. İnternetin iyi bir imaj oluşturduğunu ve yeni ürünleri tanıtmaya yardımcı olduğu, bilişim teknolojilerinin ticaret yapmayı kolaylaştırdığı, rakipler karşısında üstünlük sağladığı, ikincil piyasayı oluşturmaya fayda sağlayacağı, kültürel sorunlardan kaynaklı iş problemlerini çözmeye yardımcı ve yabancı ülkede ithalatçı bulmaya yardımcı olması, satış fırsatları yarattığı taşıma ve teslimat sürecini koordine etmeye yardımcı olduğu, ihracat durumunda pazar araştırmada kolaylık sağladığı ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra Dünya'nın her yerinde satış fırsatı sağlaması, uluslararası pazarlama maliyetlerini düşürdüğünü, yurt dışında temsilcilik açma zorunluluğunu ortadan kaldırdığına, daha önce girilmemiş olan pazarlara girmeye ve yayılmaya yardımcı olduğunu, yabancı temsilcilik sahibi olma zorunluluğunu ortadan kaldırdığını, iş alanı konusunda uluslararası farkındalık yaratmaya yardımcı olduğu görülmüştür.

Ayrıca yabancı müşterilerden sipariş almayı kolaylaştırdığını, müşteriyle sürekli ilişki içerisinde olmayı sağladığı ve müşterilerden faydalı geri bildirimler gelmesine yardımcı olmasının yanında, gümrük ve nakliye şirketleriyle etkin iletişim kurabilmeye tamamen olanak sağlamaktadır.

Bilgi teknolojilerinden yararlanılarak oluşturulacak web portalı ile işletmelere ihracat ile ilgili gerek duydukları bilgileri edinmelerinin yanı sıra ihracat yapacakları ülkelerdeki firmalar ile güvenli bir şekilde buluşma imkânı da sunulabilir. Bu çalışmada ileri sürülen ve pilot bölge olarak seçilen Konya Organize Sanayi Bölgesinde bulunan firmalarının dâhil edileceği web portalında işletmelerin ihracat ile ilgili ihtiyaç duydukları her türlü bilgiye erişme imkânı verilirken, ihracat yapmakta zorlanan ya da çekinen firmalar da portal sayesinde dış piyasaya açılma imkânı bulacaklardır. Portala üye olan firmaların aylık aidat ödemeleri ile sürdürülebilirliği sağlayacak olan web sitesi üye firmalar tarafından seçilen yönetim kurulu ile yönetilecektir. Portala ilerleyen zamanlarda Konya'da ki tüm firmaların dahil edilmesi ile bölgenin ihracat kapasitesini maksimum düzeye çıkarılması hedeflenmektedir.

Proje Fikri ve Model Önerisi

Günümüzde KOBİ'lerin gelişmesine ve varlıklarını sürdürmesine katkı sağlamak amacıyla bölgesel (Kalkınma Ajansları), ulusal (KOSGEB, TÜBİTAK) ve uluslararası (Ufuk 2020) düzeyde hizmet veren birçok destek kurum veya kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşların verdiği desteklerin bir kısmı veya tamamı hibe şeklinde olabilmektedir. Bahsi geçen desteklerin ortak noktası, ilan edilmiş çağrıya bağlı olarak hazırlanan bir proje ile başvurulması ve projenin çağrının amaçlarına uygun yeterli bir proje olarak değerlendirilmesini gerekli kılmasıdır.

Bilgi teknolojilerinden yararlanarak uluslararası ticareti kolaylaştırmak beraberinde birçok düzenlemeleri gerekli kılmaktadır (Yiying ve Muruga, 2013). Her şeyden önce uluslararası ticarete taraflar arasında kendi kanun ve düzenlemelerine göre farklılıklar olsa da veriler standart hale getirildiği müddetçe bilgi teknolojilerinin ihracat işlemlerini kolaylaştırıcı etkisi olacağı ortadadır (Katos, 2010). Kaldı ki birçok açıdan bu standartlaşma World Trade Organisation (WTO) ve diğer otoritelerce sağlanmaya çalışılmıştır.

Hali hazırda uygulanan elektronik veri değişimi, elektronik ödeme, e-devlet uygulamaları üzerinden idari işlemlerin online gerçekleştirilmesi, gümrükleme otomasyonu, malların sevkiyatının online takibi, elektronik formlar ve dokümanlar gibi pek çok bilişim teknolojileri uygulamaları aslında uluslararası ticareti kolaylaştırıcı niteliktedir. Avustralya'da "Tradegate", Almanya'da "DAKOSY", Japonya'da "NACCS", Amerika Birleşik Devletlerinde "ITDS" isimleri ile anılan örneklerde olduğu gibi dünyanın birçok ülkesinde tek pencere platformu uygulamasının hayata geçirilmiş olduğu görülmektedir. Tek Pencere, ticaret erbabına ve taşıyıcılara eşyaların kabul edilebilirliğinin tamamlanabilmesi için gerekli bütün verileri standart bir formatta, elektronik veya kağıt tabanlı olarak, sınır kontrollerine dahil olan idarelere bir defa ve tek bir portaldan sunmasına ve bütün ithalat, ihracat ve transitle ilgili düzenleyici gereklilikleri tamamlamasına olanak tanıyan bir sistemdir (Ünsal, 2007).

Bu çalışmada öngörülen proje fikri ile Konya Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren işletmelerin ihracat ile ilgili işlemlerini tek bir platformdan gerçekleştirmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece uluslararası ticaret konusunda teknik ve uzmanlık

bilgisi genelde yetersiz olan KOBİ'lerin ticaret engellerini aşmalarında onlara yerinde hizmet vererek kısa sürede düşük maliyetle tek bir pencereden tüm işlemlerini gerçekleştirmeleri sağlanabilecektir. Bu projenin geliştirilmesi ve uygulanmasında daha önce bu alanda gerçekleştirilmiş "Cassandra" projesi gibi başarılı örnek uygulamalardan yararlanılmaktadır (Zomer, Tan ve Hofman, 2014).

Sonuç

Bu çalışma kapsamında, hibe projeleri desteği ile Konya Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren ve uluslararası ticaret yapan KOBİ niteliğindeki işletmelerin ihracat işlemlerinin kolaylaştırmaya yönelik internet ortamında etkileşimli faaliyet gösteren bütünlüklük bir web platformu geliştirilebileceği görülmektedir. Öncelikle bir pilot uygulama olarak Konya özeline yönelik geliştirilmesi düşünülen bu uygulamanın ilerleyen zaman içinde ülke geneline yaygınlaştırılması mümkün olabilecektir.

Henüz devam eden bir araştırma olan bu çalışmanın somut proje önerisine ilişkin detay bilgilerin kongrede sunulması öngörülmektedir.

Kaynakça

- Atabay, İsmail.(2005) “İhracatçı İşletmeler İle İhracatçı Olmayan İşletmeler Arasındaki Farklılıklar Ve İhracat Performansının Analizi: Zeytinyağı Sektöründe Bir İnceleme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s.11
- Balantekin, Burak Emre.(2006) “İhracatta KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve KOBİ'lerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar ve Kayseri'de Bir Anket Uygulaması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Beşeli, Nursun(1997), “KOBİ'lerin Dış Pazarlara Açılabilmesi için Alternatif Yöntemler”, İGEME'den Bakış, Nisan, s. 36-39.
- Çerçel, S. (2013), “Organize Sanayi Bölgelerinde Dış Ticaret Sorunları: Mersin Tarsus Organize Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin.
- Çerçel, S. (2013). *Organize Sanayi Bölgelerinde Dış Ticaret Sorunları: Mersin Tarsus Organize Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin.
- Doğan,Özlem, İ; Marangoz,Mehmet, (2002.)“KOBİ'lerin Dış Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri ve Bir Uygulama”, *DTM Dergisi*, Sayı.24,
- Ekonomi Bakanlığı. (2013), *KOBİ İşbirliği ve Kümelenme Projesi, Ağ Oluşturma ve Bölgesel İşbirliği için KOBİ'lerin Güçlendirilmesine Yönelik Teknik Yardım - TR 07R2.02-01 Klavuzu* Y. Çuvalcı (Ed.) Erişim (03.07.2015): www.ecorys.com.tr
- Ekonomi Bakanlığı. (2013). *KOBİ İşbirliği ve Kümelenme Projesi, Ağ Oluşturma ve Bölgesel İşbirliği için KOBİ'lerin Güçlendirilmesine Yönelik Teknik Yardım - TR 07R2.02-01 Klavuzu* Y. Çuvalcı (Ed.) (Retrieved from www.ecorys.com.tr/
- Eminoğlu, O. (2013), “Kobilerin İhracatta Karşılaştığı Sorunlar ve Devlet Destekleri Üzerine Ankara Sincan Organize Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama”,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Eminoğlu, O. (2013). *Kobilerin İhracatta Karşılaştığı Sorunlar ve Devlet Destekleri Üzerine Ankara Sincan Organize Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Gustin, M. Craig., Daugherty, J. Patricia;Stank, P. Theodore.(1995) “*The Effects of Information Availability on Logistics Integration*”, *Journal of Business Logistics*, Vol.16/1, pp. 1-21.
- Katos, A. V. (2010), *Journal of Information Technology Impact*. 10(1), ss. 15-24.
- Katos, A. V. (2010). *Journal of Information Technology Impact*. 10(1), ss. 15-24.
- Kozlu, Cem.(1998), *Uluslararası Pazarlama*, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisamat Basın Sanayi A.S., Ankara
- Laudon, K. ve Laudon, J. (2014). *Management Information Systems: International Edition, 14/E*: Citeseer.
- Laudon, K. ve Laudon, J. (2014). *Management Information Systems: International Edition, 14/E*: Citeseer.
- Leonidou, L. C. (2004). An Analysis of the Barriers Hindering Small Business Export Development. *Journal of Small Business Management*, 42(3), ss. 279-302.

- Leonidou, L. C. (2004). An Analysis of the Barriers Hindering Small Business Export Development. *Journal of Small Business Management*, 42(3), ss. 279-302.
- Porter, M. E., Millar, E.V. (1985), “*How Information Gives You Competitive Advantage*”, *Harvard Business Review*, ss. 149-160
- Süygün, M. Sami.(2007), “ Çukurova Bölgesinde Faaliyet Gösteren İhracatçı KOBİ'lerin Bilişim Teknolojileri Kullanımlarının Belirlenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana
- Ünsal, S. S. (2007). *Ticaretin Kolaylaştırılması Bağlamında Tek Pencere Uygulaması*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Ünsal, S. S. (2007). *Ticaretin Kolaylaştırılması Bağlamında Tek Pencere Uygulaması*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Yiyng, W. ve Muruga, P.R. (2013). WTO Obligations and Trade Facilitation: The Role of Information and Communication Technologies. *International Journal of Humanities and Management Sciences*, 1(1), ss. 137-141.
- Yiyng, W. ve Muruga, P.R. (2013). WTO Obligations and Trade Facilitation: The Role of Information and Communication Technologies. *International Journal of Humanities and Management Sciences*, 1(1), ss. 137-141.
- Zomer, G., Tan, Y. H. ve Hofman, W. (2014). *Cassandra - Common assessment and analysis of risk in global supply chains (GA No. 261795) Final Report*. European Commission, Seventh Framework Programme, Theme: Monitoring and tracking of shipping containers (FP7-SEC-2010-3.2-1) Belgium. Erişim (03.07.2015): <http://www.cassandra-project.eu>.
- Zomer, G., Tan, Y. H. ve Hofman, W. (2014). *Cassandra - Common assessment and analysis of risk in global supply chains (GA No. 261795) Final Report*. European Commission, Seventh Framework Programme, Theme: Monitoring and tracking of shipping containers (FP7-SEC-2010-3.2-1) Belgium: Retrieved from <http://www.cassandra-project.eu>.

